

ترجمه‌های معاصر قرآن؛ گامی به سوی جبران کاستی‌ها

ترجمه معزی

ترجمه شیخ محمد کاظم معزی از قرآن کریم ترجمه‌ای کلمه به کلمه و دقیق است که در سال ۱۳۷۷ هجری شمسی برای نخستین بار به چاپ رسید. در این ترجمه توجهی به اسلوب و ساختار زبان فارسی نشده است. نثر ترجمه روان و گویا نیست. با این وجود ترجمه‌ای نسبتاً دقیق است و از استحکام قابل توجهی برخوردار است.

این ترجمه، توضیح و اضافات تفسیری به همراه ندارد؛ از این رو معنای بسیاری از آیات نارسا شده است. افزون بر این اشکالاتی همچون ضعف در ساختار جمله‌بندی، عدم رعایت قواعد نگارش، ترجمه نادرست فعل ماضی استمراری و حتی وجود غلط‌های چاپی را برای این ترجمه بر شمرده‌اند.

اگرچه برخی از محققان ترجمه مرحوم معزی را آخرین ترجمه تحت‌اللفظی مهم و معنادار قرآن کریم دانسته‌اند که به سبک و سیاق هزارساله ترجمه تحت‌اللفظی قرآن کریم در زبان فارسی حسن ختام می‌بخشد اما با توجه به ارائه چندین ترجمه تحت‌اللفظی دیگر پس از این ترجمه، که اهمیت برخی از آنان از ترجمه معزی کمتر نیست، این سخن را به‌سادگی نمیتوان پذیرفت.

ترجمه مصباح‌زاده

مترجم این اثر عباس مصباح‌زاده از خطاطان مشهور معاصر است. احتمال داده شد که این اثر از ترجمه‌های عهد قاجار یا ترجمه ابوالفتح رازی اخذ شده باشد. این اثر ترجمه‌ای است تحت‌اللفظی و پایبند به اسلوب نحو عربی از این رو با آنکه از دقت نسبی خوبی برخوردار است و کلیه کلمات و حتی ادات تأکید را نیز ترجمه کرده است؛ اما از سلاست و روانی لازم برخوردار نیست. در متن ترجمه اضافات و توضیحات چندانی به چشم نمی‌خورد؛ اما مترجم با آوردن مطالبی در حاشیه آن سعی کرده است برخی از آیات را که نیازمند توضیح است شرح دهد.

میرزا ابوالحسن شعرانی

میرزا ابوالحسن شعرانی (۱۳۹۳-۱۳۲۰ هـ) از علمای بنام و جامع معقول و منقول است که کتاب‌های معتبر بسیاری را به فارسی ترجمه کرده است. یکی از فعالیت‌های علمی او ارائه ترجمه‌های تحت‌اللفظی از قرآن کریم است. ترجمه او ترجمه‌ای دقیق از قرآن است؛ او کلیه کلمات و افعال را یک‌به‌یک ترجمه کرده است؛ اما به دلیل آن که ساختار زبان فارسی در ترجمه رعایت نشده است از سلاست و روانی لازم برخوردار نیست. یکی از نکات قابل توجه این ترجمه مطالب

پس از عصر قاجار، روند ترجمه قرآن سیر صعودی به خود گرفت و در دوران معاصر، به‌ویژه پس از پیروزی انقلاب اسلامی، افراد زیادی به برگرداندن متن قرآن کریم به زبان فارسی روی آوردند و با این تلاش‌ها، بسیاری از کاستی‌های ترجمه‌های پیشین جبران شد. به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (آیکنا) ترجمه‌های کلام‌الله مجید در دوران معاصر از حالت تحت‌اللفظی دور و بیشتر به صورت انواع ادبی، تفسیری، علمی و آزاد برای مخاطبان ارائه شد. در دوران معاصر و در دو دهه اخیر افرادی مانند هوشنگ آبان، حسین استخوانی، محمود اشرفی تبریزی، ابوالقاسم امامی، عبدالمحمد آیتی، اصغر برزی، ابوالقاسم پاینده، علی اصغر حلبی، مصطفی خرم‌دل، به‌الدین خرمشاهی، علی‌اکبر سروری، ابوالحسن شعرانی، طاهره صفارزاده، سید محمدرضا مصطفوی، محمدمهدی فولادوند، جلال‌الدین فارسی، احمد کابویپور، علی کریمی فرینزی، سید جلال مجتبی، علی مشکینی، عباس مصباح‌زاده، محمد کاظم معزی، ناصر مکارم شیرازی، علی موسوی گرمارودی، حسین استخوانی، محمود یاسری و معصومه یزدان‌پناه به ترجمه متن قرآن روی آوردند.

کرم‌خدا امینیان، محمد شائق قمی، شهاب تشکری آرائی و امید مجد هم در دوران معاصر تنبیه جدیدی را در ترجمه قرآن باب کردند و این کلام آسمانی را به صورت منظوم ترجمه کردند.

تفسیری است که در حاشیه ترجمه آمده است. این مطالب شامل فضائل و خواص برخی از آیات (مانند ۱۱۰ سوره کهف) یا تفسیر آن‌ها بنابر روایات منقول از ائمه است. در مواردی نیز واژه‌های کلمات مشکل را توضیح داده است.

ترجمه تفسیر اثنی عشری

تفسیر اثنی عشری اثر حسین بن احمد حسینی شاه عبدالعظیمی (۱۲۸۴-۱۳۱۸ ه ش) تفسیری است فارسی در ۱۴ مجلد تا آخر سوره مرسلات ساده و قابل فهم برای عموم فارسی‌زبانان است. جهت‌گیری این تفسیر تحلیلی، هدایتی با رویکردی لغوی و روانی است که جنبه روانی آن غلبه دارد. این تفسیر در سال‌های ۱۳۳۴-۱۳۳۸ نگارش یافته است. در این تفسیر پیش از شرح و بیان هر آیه ترجمه‌ای تحت‌اللفظی از آن وجود دارد. در این ترجمه که تقریباً در تمامی آیات با تفسیر کوتاهی همراه است ساختار زبان عربی تا حد زیادی رعایت شده، از جمله در ترجمه افعال ماضی استمراری از دستور عربی پیروی کرده است. امتیاز مهم این ترجمه نکات تفسیری آن است که کمک شایان توجهی به خواننده فارسی‌زبان می‌کند تا با سهولت و سرعت به مفاهیم آیات دست یابد.

سید علی اکبر قرشی

احسن‌الحديث تفسیر و ترجمه‌ای ساده و روان از سید علی‌اکبر قرشی (متولد ۱۳۰۷ ش) است. او تمام آیات قرآن را در ۱۲ جلد برای مخاطبان جوان تفسیر کرده است. این تفسیر شامل آیات، ترجمه، شرح مفردات، شرح و تفسیر آیات و در پایان نکته‌ها و برداشت‌هایی از آیات قرآن است.

نثر بخش ترجمه این اثر ساده و روان و مطابق با نثر معیار است. البته در واژه‌گزینی، سعی مترجم در نقل دقیق برخی از کلمات قرآنی بوده تا آنجا که در ترجمه صفات الهی عین کلمات آورده شده است. با آنکه این ترجمه، ترجمه‌ای تحت‌اللفظی است؛ اما آیات روشن و روان و تقریباً یکدست ترجمه شده‌اند. توضیحات تفسیری در این اثر اندک و عموماً جداشده از متن آورده شده‌اند. اکثر این توضیحات برای بیان، مفهوم یا مصداق برخی واژه‌های مجمل ارائه شده است.

ترجمه محمود یاسری

آیت‌الله حاج شیخ محمود یاسری از علمای باتقوای تهران و امام جماعت مسجد اراک بود. ایشان در طول عمر با برکت خود ترجمه‌ای فارسی را از قرآن به سرانجام رساندند که به عنوان خلاصه‌التفاسیر توسط کتابفروشی اسلامیة در سال ۱۳۶۳ به طبع رسیده است. این ترجمه همراه با تفسیر مختصر و تجوید است که آیت‌الله ابوالحسن شعرانی تصحیح آن را به عهده گرفته است. علاوه بر این ترجمه یاد شده توسط آقای حائری

نیز تصحیح شده و از سوی بنیاد فرهنگی امام مهدی (عج) در سال ۱۳۷۳ منتشر شده است. این اثر، ترجمه‌ای تحت‌اللفظی و روان است که توضیحات تفسیری بدان افزوده شده و بخشی از این توضیحات از اصل ترجمه تفکیک شده و در داخل پرانتز قرار گرفته است و بخش دیگر بدون پرانتز در داخل متن افزوده شده است. نگارش این ترجمه نسبتاً روان است، ولی قواعد نحوی زبان فارسی به طور کامل در آن رعایت نشده است.

ترجمه اشرفی تبریزی

محمود اشرفی تبریزی از روحانیون و خطاطان معاصر است. از او قرآن‌های متعددی به خط نسخ به طبع رسیده است. وی ترجمه‌ای از قرآن مجید ارائه داده که توسط انتشارات جاویدان در سال ۱۳۷۳ منتشر شده است. این اثر ترجمه‌ای است تحت‌اللفظی همراه با خلاصه‌التفسیر که تفاسیر برخی آیات در حاشیه قرآن نگاشته شده است. در ترجمه نیز افزوده‌های کوتاه و مختصری وجود دارد که غالباً به وسیله پرانتز جدا و مشخص شده‌اند.

تفسیر و ترجمه احمد نواندیش

تفسیر و ترجمه‌ای کامل از آیات قرآن در ۵ جلد است و شامل سه بخش آیات، ترجمه و نکات یا همان تفسیر است. ترجمه آیات در این اثر به روش محتوایی معادل (بجز برخی آیات همچون سوره حمد) و به سبک ساده و روان از قرآن مجید و در مواردی مترجم در واژه‌گزینی مطابق با زبان معیار عمل نکرده است مثلاً «الله» را به خدایی کامل‌الذات، الصفات، الرحمن و الرحیم را به همان رحمان و رحیم در ترجمه آورده است.

داریوش شاهین

داریوش شاهین از مترجمان و پژوهشگران عرصه فرهنگ و ادب در اوایل قرن چهارده هجری متولد شد. از زنده‌یاد شاهین بیش از ۳۰۰ جلد تألیف، ترجمه و مجموعه‌های مختلف و داستان در عرصه‌های ادبیات، شعر و مذهب به یادگار مانده است.

یکی از آثار برگزیده وی ترجمه‌ای است از قرآن مجید که در سال ۱۳۵۹ در دو جلد از سوی انتشارات جاویدان به چاپ رسید.

این اثر ترجمه‌ای است ادبی با توضیحاتی کوتاه ضمن آیات، توضیحاتی نیز پس از پایان هر سوره آورده شده است که به معنی واژه‌ها، شأن نزول و تاریخ و امثال آن می‌پردازد. روش ترجمه در مواردی به صورت آزاد و در مواردی نیز با تطبیق دقیق ترجمه با اصل آیه است. تلاش مترجم بر آن بوده که تمامی کلمات قرآن را ترجمه کرده و حتی حروف را نیز به نوعی معادل یابی می‌کند.

جلال‌الدین فارسی

ترجمه جلال‌الدین فارسی، ترجمه‌ای است خوشنما و تا حدودی خواشخوان که بر اساس قواعد و دستور زبان فارسی و به شیوه‌ای روان شکل گرفته است و کم و بیش در آن واژه‌های مصطلح جدید نیز به کار رفته است.

روش مترجم در ترجمه، آمیخته‌ای از روش ترجمه تحت‌اللفظ و محتوایی بوده، اما دغدغه‌اش انتقال محتوای مفاهیم آیات به قالب زبان فارسی بوده است. ترجمه، توضیحات فراوانی ندارد و تنها در مواردی که نیازمند به توضیح بوده جملات افزوده شده در داخل پرانتز قرار گرفته است. ترجمه مورد نظر از نظر ساختار جملات و اسلوب کلام ترجمه‌ای روان و نسبتاً گویا است و عمده انتقاداتی که نسبت به آن صورت گرفته از لحاظ معایب محتوایی در ترجمه و در عین حال در مورد نکات تفسیری غیر متعارفی بوده که در ترجمه آمده است.

عبدالمحمد آیتی

استاد عبدالمحمد آیتی (متولد ۱۳۰۵) یکی از برجسته‌ترین مترجمان و ادبای امروز ایران و عضو فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی است. ترجمه او از قرآن کریم در سال ۱۳۶۷ به چاپ رسید و با استقبال خوانندگان و توجه ویژه منتقدان عرصه ترجمه مواجه شد. به اعتقاد یکی از ترجمه‌پژوهان معاصر این اثر ارزش ادبی فراوان دارد و از جمله آثار ماندنی و جاوید به شمار می‌رود. وی سلامت و استحکام جمله‌بندی، پرهیز از سره‌نویسی فارسی، اجتناب از عربی‌گرایی افراطی و دوری از هرگونه خشو و زوائد را از ویژگی‌های این ترجمه ارزشمند می‌داند. البته همین ترجمه‌پژوه، بیش از صد و هفتاد اشکال خرد و کلان نیز بر این ترجمه گرفته است. این ترجمه از جهت گزینش معادل‌های زیبا برای کلمات موجود در قرآن ستوده شده است. به دلیل اهمیت و ارزش ترجمه آیتی مقالات متعددی در نقد آن به رشته تحریر در آمده است و این ترجمه را از جهت ساختار نحوی و صرفی عبارات، واژه‌گزینی، عدول از قرائت مشهور و میزان دخالت عنصر تفسیر بررسی کرده‌اند.

ابوالقاسم امامی

ابوالقاسم امامی از استادان دانشکده الهیات دانشگاه تهران دارای ترجمه‌ای از قرآن مجید است که در سال ۱۳۷۰ هجری شمسی منتشر شده است. در این اثر مترجم سعی نموده با استفاده از توانایی‌های زبان فارسی دری و ترجمه‌های کهن فارسی ترجمه‌ای استوار ارائه دهد، که از جهت بلاغت و شیوایی همخوان و هماهنگ با قرآن باشد. از این جهت ترجمه‌ای محتوایی با در نظر گرفتن قواعد زبانی و مراعات شرایط ساختاری جملات در زبان فارسی ارائه شده و افزوده‌ها و

توضیحات در آن به چشم نمی‌خورد و موارد اندکی که موجود است بدون پرانتز در داخل متن ذکر شده است. علاوه بر این آنچه از آیات به ضرورت بلاغت حذف شده در باورقی توضیح داده شده تا متن کلام دچار از هم گسیختگی نشود. یکی دیگر از نکات مثبت ترجمه این است که برای بسیاری از کلمات قرآنی که عین عربی آنها در ترجمه‌های دیگر ذکر شده معادل‌یابی شده است. یکی از ترجمه‌پژوهان معاصر این ترجمه را بهترین ترجمه قرآن تا زمان حاضر دانسته است و برای آن ویژگی‌هایی مانند: معادل‌یابی کلمات قرآن بر پایه فارسی روان، نشان دادن توانایی زبان فارسی در ارائه پیام الهی، ارائه هنر زبانشناختی لفظی و معنوی زبان فارسی و درآمیختن اسلوب ادب و شیوه هنر بر شمرده است.

سید جلال‌الدین مجتبیوی

سید جلال‌الدین مجتبیوی که چندین سال ریاست دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران را به‌عهده داشت آثار متنوعی در زمینه ترجمه از زبان انگلیسی و عربی تألیف کرده است. یکی از ارزشمندترین آثار ماندگار استاد، ترجمه و توضیح قرآن حکیم است که توسط حسین استادولی ویرایش شده و در سال ۱۳۷۲ چاپ و منتشر شده است.

این ترجمه از دقیق‌ترین و صحیح‌ترین ترجمه‌های معاصر است. مترجم تأکید بسیاری بر رعایت دقت و همگامی ترجمه با متن داشته است. روش مترجم مطابقت دقیق ترجمه با متن آیات بوده که اضافات و توضیحات تفسیری را برای درک و فهم معانی آیات همراه ترجمه آورده است.

مترجم در مؤخره اعلام می‌کند که در این برگردان تا آنجا که میسر بوده از کلمات فارسی استفاده کرده ولی اعتقادی به نوشتن فارسی سره نداشته است. یکی از خصوصیات ممتاز این ترجمه آن است که مترجم سعی کرده از کلمات عربی کمتر استفاده کند و برای آن‌ها معادل‌های فارسی در نظر بگیرد و دیگر اینکه در برگرداندن واژه‌های قرآنی و ترکیب آیات دقت زیادی به کار گرفته است.

ترجمه تفسیر بیان السعاده

تفسیر بیان‌السعاده از حاج سلطان محمد تاینده گنابادی معروف به سلطان عیشاه از علمای صوفی است. همت مفسر در ارائه مباحث عرفانی و فلسفی با گرایش شیعی و بهره‌گیری از اقوال معصومین (ع) است. ترجمه آیات توسط مترجمین محمدرضاخانی و حشمت‌الله ریاضی به زبان ساده و روان و تا حدی تحت‌اللفظی اما با رعایت ساختار زبان فارسی ارائه شده است؛ از این رو با اندکی تسامح می‌توان آن را در شمار ترجمه‌های معادل قرار داد. در ترجمه برخی از آیات توضیحات

بسیار کوتاه تفسیری نیز وجود دارد که از متن جدا نشده است.

احمد کاویانپور

احمد کاویانپور سرهنگ ارتش و از خاندان علم و دین است. او پس از آن که در سال ۱۳۵۷ از خدمت ارتش بازنشسته شد به تحقیق و پژوهش روی آورد و از جمله قرآن را به زبان آذری و فارسی ترجمه کرد. ترجمه کاویانپور در سال ۱۳۷۲ از سوی انتشارات اقبال منتشر شد.

این اثر که ترجمه‌ای ادبی و شیوا همراه با توضیحات و زیرنویس است با استفاده از تفسیر ابوالفتوح رازی و کشف الحقایق نگارش یافته است. در تقریظی که آیت‌الله وحیدی بر این اثر نگاشته است آن را ترجمه‌ای دقیق نامیده که در آن سعی شده است، هیچ چیز و لو یک حرف در ترجمه از متن قرآن زیاد کم نشود. همچنین وی این ترجمه را از جهت روان و ساده بودن و دقت در واژه‌گزینی ستوده است.

این ترجمه همچنین توضیحات و اضافات زیادی دارد که شامل نکات تفسیری، شرح آیات و واژگان و ذکر مخدوفات می‌شود که اکثر آنها داخل پرانتز قرار گرفته و بخش از آن نیز در زیرنویس ارائه شده است.

ترجمه کاظم پور جوادی

کاظم پور جوادی از مترجمان و قرآن‌پژوهان معاصر است. ترجمه او از قرآن سلیس و روان است که بر اساس قواعد نحوی زبان فارسی و به تعبیر مترجم از انتخاب برابر نهاده‌های فارسی و حداقل کلمات و واژه‌های دخیل نگارش یافته است. بهاء‌الدین خرمشاهی که ویراستار این ترجمه است آن را چنین معرفی می‌کند: «این ترجمه یکی از روان‌ترین و خوشخوان‌ترین ترجمه‌های عصر جدید است. اما همواره میزان دقت علمی‌اش و مطابقت‌اش با نص مقدس قرآن، به اندازه روانی و خوشخوانی‌اش نیست.» روش ترجمه، روش معادل است و دارای توضیحات مختصری در داخل پرانتز است. بر ترجمه پورجوادی انتقاداتی مانند عدم دقت در ترجمه آیات اعتقادی، عدم دقت در معادل‌گزینی، ایجاد مغل، رعایت نشدن همسانی در ترجمه و ابهام در ترجمه ذکر شده است.

اکبر یزدان‌پناه

ترجمه اکبر یزدان‌پناه از قرآن کریم به انضمام ترجمه انگلیسی و با عنوان «القرآن الکریم عربی - فارسی انگلیسی» عرضه شده است. این اثر ترجمه‌ای محتوایی معادل بوده و به سبکی ساده و روان نگارش یافته است. معادل‌گزینی مترجم مطابق با نثر معیار است و سعی او در آن بود که حتی الامکان ترجمه‌ای شیوا و ادبی از آیات الهی ارائه دهد که اما توفیق چندانی در این زمینه نیافت. مترجم توضیحات اندک تفسیری را متمایز از متن

و با پرانتز ارائه داده است.

ترجمه علی موسوی گرمارودی

ترجمه سید علی گرمارودی از قرآن کریم در سال ۱۳۸۳ منتشر شد. مؤلف ادیب این اثر برای نگارش آن که یکی از دقیق‌ترین و ادبی‌ترین ترجمه‌های قرآن است. خرمشاهی که مقدمه مفصلی بر این ترجمه نوشته است شیوائی، امانت و زیبایی آن را ستوده است. مترجم در مؤخره ترجمه چند ویژگی مهم را برای آن بر می‌شمارد: از جمله آن که زبان ترجمه، نثر معیار با اندک چاشنی باستان‌گرایی است. در این اثر مترجم برای برخی از کلمات معادل‌هایی را از کلماتی که در زبان معیار یا در متون کهن به کار رفته برگزیده است؛ مانند ترجمه «جبار به کام‌شکن»، وی در ترجمه واژگان به وجوه و نظائر هر کلمه توجه داشته و برای کلماتی که دارای چند معنا بوده و در هر جا معنای متناسب آورده است. افزون بر این نکات ویرایشی در متن ترجمه به طور کامل رعایت شده است. یکی از امتیازات مهم این اثر، زیر نویسهای بسیار سودمند و علمی آن است که در آن‌ها گزینش برخی از واژه‌ها به منابع فارسی قدیم و جدید مستند شده است.

ترجمه تفسیر راهنما

یکی از کارهای ارزنده مرکز فرهنگ و معارف قرآن تدوین نخستین تفسیر قرآن با روش ترکیبی است. جلد نخست این تفسیر ۲۰ جلدی که با ساماندهی و تکمیل یادداشت‌های قرآنی اندیشمندان قرآن‌پژوه آیت‌الله هاشمی رفسنجانی شکل گرفته است. این تفسیر نخست ترجمه آیات را به همراه نداشت اما پس از انتشار هفت جلد مرکز بر آن شد که ترجمه‌ای بر آن بیافزاید. در سال ۱۳۸۵ ترجمه آیات به‌طور مستقل چاپ شد. ترجمه تفسیر راهنما یکی از ترجمه‌های گروهی از قرآن است که با همت گروهی از پژوهشگران مرکز فرهنگ و معارف قرآن به ویژه حجج‌الاسلام صالحی نجف‌آبادی، انصاری محلاتی و طالبی به رشته تحریر آمد است.

مولفان این ترجمه تلاش کرده‌اند تا با رعایت نثر معیار، ترجمه‌ای مطابق و معادل ارائه کنند. بنابر آنچه در مؤخره ترجمه آمده است در این ترجمه به معنای اصلی واژه‌ها توجه ویژه‌ای شده و از ذکر لازم معنی یا مراد تفسیری اجتناب شده است. توضیحات تفسیری بسیار اندک بوده و افزوده‌های تفسیری در قالب قرار گرفته است تا در مرز میان ترجمه و تفسیر رعایت شود.

ویژگی ممتاز این ترجمه واژه‌گزینی آن است. مترجمان تلاش کرده‌اند معنای واژه‌ها را آن‌گونه که هست منعکس کنند و ساختار عبارات نیز به گونه‌ای مورد توجه قرار گیرد که ترجمه از معنای مراد آیه فاصله نگیرد.